

De Nederlandse scholekster als stand- en trekvogel

door

P. BOER

(The Dutch Oystercatcher as a resident and migrant)

INLEIDING

De Avifauna van Nederland (1962) noemt de Scholekster „stand- en trekvogel”. De vraag blijft echter open in hoeverre de in ons land geboren Scholeksters stand- of trekvogel zijn, of welke populaties en welke leeftijdsgroepen wel en welke niet trekken.

DE TERUGMELDINGEN

De enige mogelijkheid om een inzicht te verkrijgen aangaande de vraag in hoeverre de Scholekster stand- of trekvogel is, is het verwerken van terugmeldingen. In dit verband werden alle terugmeldingen van als donsjong geringde Scholeksters bewerkt. Ook op de ringplaats teruggemelde vogels, die in een apart kaartsysteem op het Vogeltrekstation zijn ondergebracht, werden in het onderzoek opgenomen. De terugmeldingen betroffen de periode 1912—1965.

Het totaal aantal geringde Scholeksters t/m 1965 was 10.594, met een aantal terugmeldingen van 571. Helaas was niet precies bekend hoeveel donsjongen en volgroeide Scholeksters er afzonderlijk werden geringd. Deze belangrijke scheiding in leeftijd werd pas in 1957 gemaakt, en als zodanig in publikaties genoemd.

Vanaf 1956 werden 4431 pulli geringd en daarvan werden er 289 teruggemeld, dat wil zeggen een terugmeldingspercentage van 6,5%.

Wel is bekend, dat het totaal aantal terugmeldingen van donsjongen (1912-1965) 514 bedroeg, waarvan 136 uit het buitenland en 378 uit Nederland. Van deze 378 waren er 196 afkomstig uit de periode die tussen de ringdatum en twee maanden daarna lag. Het merendeel van deze terugmeldingen (87%) was afkomstig van de ringplaats en had betrekking op doodgevonden pasgeringde donsjongen. Deze gegevens waren voor ons doel dus onbruikbaar, hetgeen tengevolge had, dat er slechts 136 buitenlandse en 182 Nederlandse (tezamen 318) terugmeldingen voor bewerking in aanmerking kwamen.

Om te bepalen in hoeverre deze terugmeldingen betrekking hadden op trek- of standvogels, werd naar een periode gezocht, waarin de Scholeksters migreren dan wel overwinteren, doch in ieder geval de broedplaats hebben verlaten. Deze periode ligt tussen 1 september en 1 maart. Deze periode zou ik als representatief willen beschouwen voor de bepaling of er al dan niet sprake is van migratie. De keuze van deze periode betekende echter, dat 139 terugmeldingen niet in aanmerking kwamen voor bewerking, hetgeen tenslotte inhield, dat slechts 179 terugmeldingen konden worden benut.

STAND- OF TREKVOGEL?

Van Oordt (1960) verstond onder trek „het wegtrekken van bepaalde vogelsoorten uit het broedgebied naar het winterkwartier en het terugkeren uit het winterkwartier naar het broedgebied. De vogeltrek is een duidelijk gericht en periodiek verschijnsel, alle andere door vogels uitgevoerde verplaatsingen vallen dus niet onder het begrip trek”. Op grond van deze definitie was het niet mogelijk om bij *de* Scholekster als soort over trek te spreken. Het bleek nl. uit de resultaten, dat slechts een gedeelte wegtrekt en dat het andere gedeelte niet wegtrekt in de zin van de definitie van van Oordt. Dit tweevormige trekgedrag wordt door Lack (1944) „partial-migration” genoemd. Hij bespreekt dit gedrag, noemt ook factoren die „partial-migration” zouden kunnen veroorzaken, maar vond geen bevredigende verklaring voor het verschijnsel. De moeilijkheid blijft dus het bepalen van een grens tussen trekkers en blijvers.

Om te bepalen wanneer een individu tot de categorie trekvogels gerekend moet worden en wanneer niet, diende met een aantal factoren rekening te worden gehouden, die nu puntsgewijs zullen worden behandeld.

a. Verschillen in migratie van verschillende populaties.

Tijdens het doornemen van de terugmeldingen, viel het mij op, dat de Scholeksters die langs de kust broedden voornamelijk in Nederland waren gebleven, en dat van de Scholeksters die verder landinwaarts broedden de terugmeldingen voornamelijk uit het buitenland kwamen. Er diende dus een scheiding gemaakt te worden tussen Scholeksters die in het kustgebied broedden (verder kustscholeksters genoemd) en de vogels die niet in het kustgebied broedden (verder binnenlandscholeksters genoemd). Hiervoor werd een grens getrokken op 10 km van de kust naar het binnenland toe. Deze 10 km is dezelfde als de maximale breedte van het breedste waddeneiland, Texel. Van Texel was nl. bekend dat Scholeksters die daar broeden, veelal aan de kusten foerageren.

b. Uniforme minimum-afstand.

Voor de verwerking van de terugmeldingen, is het noodzakelijk de tweevormige trekgewoonten van de Scholekster van elkaar te scheiden, daarom moest naar een uniforme minimum-afstand gezocht worden, die beschouwd kon worden als de grens tussen stand- en niet standvogels. Perdeck (1951) zag zich bij de studie over spreeuwen, ook voor een dergelijke moeilijkheid gesteld. Hij besloot voor een dergelijke grens een straal van 100 km om de ringplaats (is broedplaats) te trekken. Deze grens nam hij aan, omdat de meeste terugmeldingen óf binnen de 50 km óf buiten de 150 km lagen, en slechts weinig hier tussen in (resp. 467 en 158 en 45).

Van de 97 niet-geschoten Scholeksters lagen 50 terugmeldingen binnen de 50 km range en 33 buiten de 150 km-range, tegen 14 daartussen. Om dezelfde

reden als Perdeck besloot ik daarom ook 100 km als grens aan te nemen en definieer de scheiding tussen stand en trekvogel dus als volgt: „Een Scholekster is geen standvogel, als hij zich in de periode van september tot en met februari buiten een straal van 100 km van de broedplaats af verwijdt, en zich, ten opzichte van deze broedplaats in zuidelijke richting bevindt.”

c. Leeftijd

Een van de belangrijkste factoren die het resultaat van de uitwerkingen van de terugmeldingen kunnen beïnvloeden, is de leeftijd. Afgaande op publicaties van bijvoorbeeld Landsborough Thomson (1953 en 1966) over de Alk en de Grote Jager, en Schüz (1952) over de Jan van Gent, bleek nl., dat eerste-jaars vogels vaak verder trekken dan oudere. Om vast te stellen of de leeftijd van invloed is op het trekgedrag van de Scholekster heb ik gekeken naar de aantallen in procenten per leeftijdsgroep, teruggemeld binnen en buiten een straal van 100 km vanaf de ringplaats. De leeftijdsopbouw van de terugmeldingen binnen en buiten de 100 km-range bleek niet significant te verschillen. Dit gold zelfs afzonderlijk voor de populaties, geringd in het Wadengebied, de duinen en Friesland.

Er is dus geen verband tussen de afstand die tijdens migratie wordt afgelegd en de leeftijd van de Scholekster.

d. Geschoten en doodgevonden Scholeksters.

Cavé (1968) toonde aan dat bij de verwerking van terugmeldingen, vooral de terugmeldingen van geschoten en doodgevonden vogels, niet door elkaar gebruikt mogen worden. Cavé, die de Torenvalk onderzocht, kwam tot de konklusie, dat „geschoten-terugmeldingen” een sterk vertekend beeld geven, vooral omdat de jachtdruk van land tot land zeer sterk verschilt. Hij beschouwde daarom de „doodgevonden-terugmeldingen” als meer representatief. Cavé's eindkonklusie was dat de Torenvalk overwegend standvogel is, omdat de „doodgevonden-terugmeldingen” vooral binnen een straal van 200 km van het broedgebied lagen. Hieruit blijkt de noodzaak, geschoten en doodgevonden Scholeksters afzonderlijk te bestuderen. Ik heb de vogels waarvan de wijze van vinden onbekend was bij de doodgevonden groep gerekend (4% van het totale aantal).

De resultaten van de uitwerking van de terugmeldingen, rekening houdend met bovengenoemde factoren, die van invloed bleken op het migratiegedrag, zijn samengevat in tabel 1. Uit deze tabel blijkt, dat in de categorie niet geschoten vogels 27% van de kustscholeksters in de periode van september tot en met februari buiten het 100 km-gebied worden teruggemeld. Van de binnenlandscholeksters werd 84% buiten het 100 km-gebied teruggemeld. Getoest in een 2x2 tabel bleken de verdelingen van deze terugvangsten statistisch significant te verschillen (X^2 , gecorrigeerd volgens Yates, = 18.9; $P < 0,1\%$). We mogen dus op grond hiervan aannemen dat de kustscholeksters overwegend standvogels zijn en de binnenlandscholeksters

soort terugmelding	ringplaats en aantal terugmeldingen	afgelegde afstand	terugmeldings- percentage
geschoten (82)	kust (55)	≤ 100 km	7
		> 100 km	93
	binnenland (27)	≤ 100 km	0
		> 100 km	100
niet geschoten (97)	kust (78)	≤ 100 km	73
		> 100 km	27
	binnenland (19)	≤ 100 km	16
		> 100 km	84

Tabel I. Overzicht van de in Nederland als pulli geringde scholeksters, teruggemeld in de periode van september tot en met februari.

overwegend trekvogel. Dat dit niet tot uiting komt bij de geschoten dieren, kan worden toegeschreven aan het feit dat binnen 100 km van de ringplaats de Scholekster niet bejaagd wordt.

Dank

Dr. A. C. Perdeck, leider van het Vogeltrekstation te Arnhem, dank ik voor de toestemming die hij mij gegeven heeft de terugmeldingen van scholeksters te bewerken, voor zijn waardevolle aanwijzingen en het kritisch doorlezen van het manuscript. Ook Dr. C. Groot en B. J. Speek zou ik op deze plaats willen bedanken voor hun medewerking. Mej. van der Baan dank ik voor haar hulp betreffende de vertaling van de samenvatting.

SUMMARY

This paper attempts to find an answer to the question whether the oystercatcher is a migratory or a resident bird. To this end the recoveries of nestlings ringed in the Netherlands were studied. The percentage of these recoveries was 6.5. Over the period of 1912-65 there were 514 recoveries available.

From these recoveries those from the months September to February inclusive were assumed to represent the migration period (179 recoveries).

1. First-year oystercatchers did not migrate farther than old birds, so that there is no connection between age and migration distance.
2. a. Since the impression prevailed that oystercatchers hatched inland showed a greater tendency to migrate than oystercatchers hatched in coastal areas, the Netherlands were divided in two areas: a coastal area (up to 10 km from the coast) and the inland (over 10 km from the coast).
b. To avoid difficulties arising from "partial migration" — as discussed in the paper, the following definition was maintained: Oystercatchers which in the period from September to February inclusive are found in an area over 100 km from the nesting site and in a southern direction from it, are considered to be not resident birds.

3. When the factors mentioned under 2 were considered, and also the factor whether the recovery was from a shot bird or not (see Cavé), the conclusion was that the greater part of inland oystercatchers are migratory birds and that the coastal oystercatchers are mainly residents.

LITERATUUR

- Cavé, A. J. (1968): The breeding of the Kestrel, *Falco tinnunculus* L., in the reclaimed area Oostelijk Flevoland. *Neth. J. Zool.* 18, 313—407.
- Commissie van de Nederlandse Avifauna, De, (1962): *Avifauna van Nederland*. Ardea 50, 1—112.
- Lack, D. (1944): The problem of partial migration. *Br. Birds* 37, 122—30, 143—50.
- Landsborough Thomson, A. (1953): The migration of British Auks (*Alcidae*) as shown by the results of marking. *Br. Birds* 46, 3—15.
- (1966), An analysis of recoveries of Great Skuas ringed in Shetland. *Br. Birds* 59, 1—15.
- Oordt, G. J. van (1960): *Vogeltrek*. Leiden, 180 pp.
- Perdeck, A. C. (1951): Hoe trekken de Nederlandse Spreeuwen? *Lev. Natuur* 54, 221—227.
- Schüz, E. (1952): *Vom Vogelzug. Grundriss der Vogelzugkunde*. Frankfurt am Main, 231 pp.
-